

Veřejný ochránce práv

JUDr. Pavel Varvařovský

V Brně dne 27. března 2013
Sp. zn.: 81/2012/DIS/ZO

Vážený pane předsedo,

dovoluji si tímto dopisem reagovat na Vaše vyjádření k závěrečné zprávě o výsledku šetření v záležitosti týkající se poskytování postdoktorských grantů a rovných příležitostí mužů a žen v oblasti vědy a výzkumu, které jsem obdržel dne 8. 3. 2013.

Vaše připomínky a výhrady jsem si podrobně přečetl a považuji za nutné k nim zaujmout rovněž stanovisko. Uvádíte, že se v textu mé zprávy objevují jednostranná zavádějící a neprokazatelná tvrzení a citujete pasáž, která rekapituluje tvrzení stěžovatelky Mgr. Marcely Linkové. Mohu Vás upřímně ujistit o tom, že se při své činnosti vždy řídím zásadou vyslyšet obě strany, resp. všechny strany, kterých se podání týká, a zjistit co nejobjektivněji skutkový stav. Mým posláním není automaticky a za každou cenu hájit zájmy stěžovatele, neboť stěžovatelé se na mě obrací v mnoha různých záležitostech a sledují různé cíle. Ne vždy je možno hájit zájmy stěžovatelů. Je proto nezbytnou nutností v průběhu šetření postavit tvrzení stran pokud možno na jisto. V případech, kdy to situace vyžaduje, provádí pověření zaměstnanci mé Kanceláře i místní šetření. Zpravidla ale postačí dát stranám prostor k vyjádření. Je proto běžnou praxí, že ve svých zprávách pro úplnost uvádím vždy tvrzení stěžovatele. Stejně jako jsem tedy citoval tvrzení stěžovatelky, uvedl jsem ve zprávě doslovně i všechny Vaše odpovědi na mé otázky.¹

Pokud jde o uplatnění opačného pohledu na postoj GA ČR k harmonizaci pracovního a rodinného života (flexibilitu jednání o možnostech prodloužení doby řešení grantového projektu) a kladné zkušenosti paní N. S., jejíž dopis ze dne 26. 2. 2013 jste přiložil ke svému poslednímu vyjádření, nebylo možno jej ve zprávě zohlednit, neboť jsem jej do této doby, tj. do dne 8. 3. 2013, kdy jsem Vaše vyjádření obdržel, neměl k dispozici. Nemohu proto nijak posoudit ani naříkané jednání PhDr. M. Č., která byla v předmětné době, kdy paní S. řešila souběh práce na badatelském projektu² se svou mateřskou rolí a péčí o své malé dítě, ředitelkou Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. Vzhledem k tomu, že jsem se zabýval především pravidly GA ČR, jakožto organizační složky státu a poskytovatele finanční podpory z veřejných prostředků na grantové projekty, nikoli jednáním jednotlivých příjemců této podpory a zaměstnavatelů konkrétních řešitelů, mohla by tato otázka být teoreticky v mém šetření zahrnuta, ale jen jako otázka okrajová. Tím nijak nezlehčuji individuální špatnou zkušenost (bossing ze strany zaměstnavatele) shora jmenované vědkyně.³ Mohu k tomu toliko konstatovat, že ona se svým jménem na mě s podnětem nikdy neobrátila. Neměl jsem rovněž k dispozici ani Vámi zmiňovanou tabulku - Statistiku nominací a jmenování do hodnotících panelů na roky 2013 až 2015. Pokud by tomu

¹ s. 4 - 6 závěrečné zprávy

² je z tohoto pohledu skutečně nerozhodné, že se jednalo o standardní badatelský projekt, nikoli postdoktorský grantový projekt, i když tento má svá specifická pravidla

³ sama vědkyně ve svém dopisu přitom uvádí, že nový ředitel SOÚ AV ČR, v. v. i., který nastoupil do funkce 1. 4. 2012, již nebral její mateřství jako přítěž a nabídl jí flexibilní pracovní režim (z toho vyvozují, že se mohlo jednat spíše o individuální vztah konkrétních osob v pozici zaměstnance a zaměstnavatele, nikoli o systémovou záležitost)

tak bylo, z hlediska posuzovaných skutečností by byla v každém případě vypovídající spíše tabulka nominací z předcházejících období.

Co se týče Vaší druhé výhrady směřující do nepochopení problematiky a účelovosti mých závěrů, konstatuji, že v závěrečné zprávě nebylo nikde vysloveno, že by GA ČR měl být zaměstnavatelem řešitelů grantových projektů. Je v ní pouze uvedeno, že se jedná o oblast pracovněprávních vztahů, na které dopadá antidiskriminační legislativa. Můj závěr se opíral o skutečnost, že pro poskytnutí finanční podpory ze strany GA ČR, jako **Poskytovatele** podpory, je nezbytnou podmínkou,⁴ aby mezi **Řešitelem** projektu (fyzická osoba odpovědná za odbornou úroveň projektu, jehož je původním *Navrhovatelem*) a **Příjemcem** (právnícká osoba,⁵ která návrh za řešitele jako *Uchazeč* podává) existoval pracovněprávní vztah. Bez tohoto pracovněprávního vztahu by žádný vědec a badatel nemohl o postdoktorský grant žádat, neměl by totiž v takto nastavené struktuře žádného příjemce, a jako fyzická osoba by nemohl podporu získat tzv. „na přímo“. Existence pracovněprávního vztahu s příjemcem podpory je tedy **nezbytnou podmínkou pro poskytnutí podpory ze strany GA ČR**, přestože mezi GA ČR a řešitelem žádný pracovněprávní vztah nevznikne. Pokud je podpora ze strany GA ČR poskytnuta, projeví se to přímo v odměňování řešitele. Konkrétní řešení již záleží na zaměstnavateli.

Je mi známo, že v některých případech, kdy je osoba řešitele kmenovým zaměstnancem určité instituce, která je příjemcem grantových prostředků, je práce na projektu u zaměstnance řešena zvýšením pracovního úvazku (např. 1,5) s tomu odpovídajícím ohodnocením řešitele, nebo naopak jeho snížením a jeho finančním vyrovnáním do úvazku 1,0 právě z grantových prostředků.⁶ Stále častěji se přitom stává, že osoba řešitele není kmenovým zaměstnancem instituce příjemce, a je zaměstnána jinou formou,⁷ přičemž celý úvazek takové osoby je pak hrazen z grantu, a to včetně povinných odvodů na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění. Tento model je běžný v zahraničí. Zprostředkovaná vazba řešitele na GA ČR je každopádně dána tím, že příjemce podpory (a zaměstnavatel řešitele) je uchazečem o grantový projekt, a tuto vazbu nelze popřít. Z tohoto hlediska je pak naprosto irelevantní, jakou povahu mají poskytované finanční prostředky, tj. zda se jedná o podporu účelovou (určenou mimo jiné i na grantové projekty z výdajů GA ČR), či institucionální (určenou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace). Ostatně ve zprávě není ani zmínky o tom, že by snad GA ČR poskytováním institucionální podpory měl přispívat k zaměstnávání vědců a vědkyň v konkrétních institucích, a tím i k jejich dlouhodobému koncepčnímu rozvoji (to nebylo předmětem mého šetření).

Ohledně judikatury SD EU se nepochybně shodneme v tom, že tato judikatura není oficiálním pramenem práva, a je závazná pouze *inter partes*. To však platí pro použití jakékoli judikatury v oblasti kontinentálního systému práva mimo angloamerický právní systém založený na síle precedentu obecně. Závěry, které vyslovil SD EU v konkrétní věci, však mohou být přiměřeně použitelné i ve věci jiné, pokud skutkový stav je obdobný. Je pravda, že takové posouzení, zda některý z judikátů na věc dopadá či nikoli, je oprávněn provést závazně opět jen soud, který

⁴ vyplývající přímo ze Zadávací dokumentace GA ČR

⁵ nebo organizační složka státu, územně samosprávného celku nebo organizační jednotka ministerstva, s níž GA ČR uzavřela smlouvu o poskytnutí podpory

⁶ vždy však bývá zřejmé, jakou část odměny tvoří „institucionální“ plat, a jakou plat z grantu

⁷ dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr dle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

vysloví nový závěr v nové věci, buď odlišný od předchozího, nebo naopak o prejudikaturu jiných soudů opře vlastní argumentaci. V tom s Vámi opět souhlasím. Nelze ovšem pominout fakt, že v hierarchii soudů jsou i v kontinentálním systému soudy vyšších, resp. nejvyšších instancí povolány ke sjednocování judikatury. Jejich právní závěry jsou pak nižší soudy v konkrétní věci povinny respektovat a následovat.⁸ Specifická situace pak vzniká při výkladu antidiskriminačního práva, které se prakticky v celé své šíři opírá o právo Evropské unie, neboť promítnutím evropské antidiskriminační legislativy do českého právního řádu dílčími úpravami stávajících vnitrostátních právních předpisů (zejména v pracovněprávní oblasti) a přijetím předpisů nových, jako je právě zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů, byly splněny mezinárodní závazky České republiky vyplývající z členství v EU a povinnost implementovat právo EU do českého právního řádu.

Vzhledem k tomu, že posláním SD EU je unijní právo svou judikaturou vykládat, a veřejnému ochránci práv byl zase zákonem svěřen úkol prosazovat právo na rovné zacházení, vnímám jako svou profesionální povinnost v postavení českého „equality body“ (antidiskriminačního tělesa) relevantní judikaturu Soudního dvora Evropské unie právě v takovém případě, jako byl tento, citovat. Odkazy na judikaturu SD EU měly v každém případě sloužit jen jako podpůrné argumenty, podstata právní argumentace se totiž opírá přímo o konkrétní ustanovení platných právních předpisů.

Nutno říci, že predestinované právní otázky jsou poměrně složité. Právem na rovný přístup mužů a žen v oblasti vědy a výzkumu jsem se jako ochránce dosud nezabýval, a tato otázka není běžnou otázkou všedního dne nejen v mé dosavadní praxi; po právní stránce totiž není vyjasněna ani na vnitrostátní úrovni. České soudy se k ní podle informací, které jsou mi dostupné, dosud neměly možnost vyjádřit. Otázkou nepřímé diskriminace by se tedy v tomto případě mohl zabývat soud, pokud by se některá z řešitelek (která by kvalifikovaně tvrdila nerovné a znevýhodňující zacházení) obrátila s žalobou nejprve na věcně a místně příslušný vnitrostátní soud první instance. To se však, pokud vím, dosud nestalo, proto další úvahy na toto téma jsou spíše akademické. Již pouze na okraj k polemice o judikatuře soudů a její závaznosti dodávám, že zmínkou o možnosti pozitivních opatření v mé zprávě nebyla myšlena absolutní a bezpodmínečná přednost žen v nominacích do hodnotících panelů a odborných komisí GA ČR, nebo snad v poskytování podpory.⁹ V mé zprávě bylo pouze uvedeno, že přijetí pozitivních opatření pro stejně kvalifikované ženy za situace, kdy v určité specifické oblasti zaměstnání jsou ženy z historických důvodů výrazně podprezentovány, by nebylo v rozporu s právem EU ani s judikaturou SD EU.

Velmi vítám, že GA ČR je i přes zásadní nesouhlas s mými závěry, který agentura prezentovala veřejně prostřednictvím médií, ochotna zahájit jednání o změnách, které jsem navrhoval. Zejména možnost podat žádost o postdoktorský grant dvakrát, namísto jediné šance dle aktuálních pravidel, je klíčová. Také umožnění přerušování řešení projektu ze strany GA ČR kdykoli v průběhu roku

⁸ pokud nižší soud vyslovený právní závěr nadřízeného vyššího soudu nerespektuje, může být jeho rozhodnutí v rámci soudního přezkumu zrušeno (i soud, který řeší věc obdobnou, se může na rozhodnutí vyššího soudu v jiné věci odvolat)

⁹ v hodnocení samotných návrhů grantových projektů by se hledisko pohlaví nemělo promítat v žádném případě, zde musí být skutečně jediným kritériem vědecká kvalita a přínosnost takového návrhu

a prodloužení doby přerušení projektu až na dva roky by podle mého názoru významně přispělo ke zmírnění napětí mezi řešitelkami, které jsou postaveny do obtížné životní situace, jak skloubit pracovní povinnosti s péčí o děti. Za tento projev vstřícnosti a dobré vůle Vám děkuji.

Na závěr si Vás dovoluji upozornit na skutečnost, že zveřejněním neanonymizované verze mé závěrečné zprávy¹⁰ na internetových stránkách <http://www.gacr.cz> se GA ČR s největší pravděpodobností dopustila porušení zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Doufám, že po doručení mého dopisu neprodleně odstraní nezákonný stav.

Děkuji za spolupráci a jsem s pozdravem

JUDr. Pavel V a r v a ř o v s k ý v. r.
(dopis je opatřen elektronickým podpisem)

Vážený pan
prof. PhDr. Petr Matějů, PhD.
předseda
Grantová agentury České republiky
Evropská 2589/33b
160 00 Praha 6

Údolní 39
602 00 Brno
tel: (+420) 542 542 888, fax: (+420) 542 542 112

¹⁰ s uvedením jmen, příjmení, akademických titulů badatelek na str. 1 mé zprávy (poznámka pod čarou č. 2), včetně vylíčení stručných skutkových okolností jejich problémů